

Eržebet NEDELJKOVIĆ, Dobrila BELIĆ i Iljana RATKOV

U oči prvog svetskog rata sifilis je bio jako raširena bolest na teritoriji tadašnje Austrougarske, a o čemu svedoče podaci iz bolničkog protokola da je 1910. god. od januara do jula meseca, u bolnici lečeno 314 bolesnika od kojih 200 muškog i 114 ženskog pola. Prvi svetski rat je doneo strahovitu raširenost veneričnih bolesti, što predstavlja ne samo zdravstveni, već i društveni problem. Naročito težak je bio problem sa sifilisom, koji je nelečen ili slabo lečen stvarao teška organska i živčana oboljenja. Zbog toga nije čudo što se posle slabog efekta u lečenju sifilisa sa živom i jodom, polagale velike nade u E. H. serum.

O prvoj primeni u Velikom Bečkereku i o daljim pokušajima da se lek šire primeni našli smo podatke u tadašnjem lokalnom listu »Torontal«. U listu je objavljena vest da su lekari iz Velikog Bečkereka 1910 god. lično posetili prof. Ehrlicha, da bi stekli iskustvo u vezi primene leka i u cilju nabavke istog.

Profesor Ehrlich na osnovu svoje zamisli da moraju postojati hemijski spojevi koji su otrovni za patogene mikroorganizme, pristupio je ispitivanju različitih arsenskih spojeva, pri čemu mu je pomagao japanac S. Hata.

Konačno se pokazalo da spoj 606 (dihlorhidrat-dioksiaminoarsenobenzol, kasnije Salvarsan) deluje snažno spirohetocidno. Preparat 606 sintetiziran je 1907 god. a tek pred kraj 1909 god. odlučio se Erlich da ga isproba na čoveku. Primena Salvarsana imala je revolucionarno značenje u istoriji terapije Sifilisa. S njim je započeta intravenska primena lekova i otvoren je put hemoterapiji uopšte. O nastojanjima da se novi lek E. H. 606 uvede u terapiju obolelih od Sifilisa, svedoče i sledeći redovi iz lista »Torontal«. U članku od 8. VII 1910. god. objavljena je vest da je dr Ivanji Mor, lekar iz Velikog Bečkereka, otputovao u Frankfurt i Berlin, da bi tamo proučavao »serum« za lečenje Sifilisa. U članku doslovno piše: »Dr Mor Ivanji 5. VII 1910 god. je posetio pronalazača seruma Prof. Ehrlicha, naučnika svetskog glasa. Prof. Ehrlich je ljubazno primio mađarskog lekara, dugo je vodio razgovor sa njim o »čudotvornom leku«, čak je i dao serum za pet injekcija«. Isti list obaveštava 10. VII 1910. god. čitaoca o poseti dr Steinera načelnika Opšte Bolnice u Velikom Bečkereku prof. Ehrlichu, koji je takođe uspeo da za potrebe Opšte bolnice dobije više tuba seruma. Dalje se piše: »Pošto smo objavom vesti o naučnom putovanju Dr. Ivanji Mora pobudili veliko interesovanje naših

čitalaca, smatramo za obavezu da i dalje dajemo iscrpne izveštaje o stečenim terapijskim iskustvima naših lekara«.

Dr Ivanji posle posete prof. Ehrlichu u Frankfurtu, otputovao je u Berlin kod prof. Wechseldann-a koji je na svom odeljenju lečio luetične bolesnike, kako bi stekao uvid u način primene leka i efekat lečenja istih. Kako su velike nade polagane u efikasnost seruma 606, svedoči i pismo dr Ivanji Mora iz Frankfurta upućeno uredniku. Pismo glasi: »Poštovani uredniče, sa zadovoljstvom mogu Vas obavestiti o poseti Prof. Wechseldannu savetniku za zdravlje i o stečenom iskustvu, tim pre jer dejstvo leka se graniči sa čudotvornim uspesima, te sa pravom možemo očekivati veliko interesovanje napaćenog čovečanstva od te opake bolesti. Kod Prof. Wechseldanna se tada našlo lekara iz svake Evropske države, a bilo je među njima i univerzitetskih profesora kao Eliasz iz Kopenhagena i Prof. Finger iz Beča. Profesor nas je okupio u lekarskoj ordinaciji i u uvodnoj reči rekao da je do sada serum isprobao

Dr Moric Ivanji (crtež dr K. Rađulovića)

na 250 bolesnika. Na početku je sa izvesnim strahom primenjivao serum. Prvi put je serum isproban na četiri novorođenčeta, koja su imala vrlo teške znake oboljenja, te i onako su bila na smrt osuđena. Od četvoro dece dvoje je potpuno ozdravilo a dvoje umrlo. Obdukcijom umrle dece su nađene vrlo opsežne promene na jetri i srčanom mišiću, te nije ni čudo što nije lek mogao imati povoljnog efekta. Posle toga su tretirani beznađežni bolesnici kod kojih su postignuti frapantni uspesi«. U daljem tekstu Dr. Ivanji navodi da od svih prisutnih lekara samo on poseduje serum, na šta su mu ostali zavidni.

Od 21. VII 1910 god. »Torontal« objavljuje senzacionalnu vest da se u Velikom Bečkereku primenila prva injekcija Ehrlich-ovog seruma. Citat iz članka: »Smatramo za obavezu da i mi na verodostojan način obavestimo naš čitalački krug o prvim eksperimentima dr Ivanji Mora, mesnog

lekara, sa Ehrlichovim serumom u Opštoj Bolnici Bečkereka. Prva injekcija je data danas pre podne u 12 sati kod dva teška bolesnika. Prilikom davanja injekcije, osim bolničkih lekara, takoreći svi mesni lekari su bili prisutni, da bi neposredno stekli iskustvo o primeni leka. Jedan bolesnik je bio muškarac a drugi žena. Injekcija je data u operacionoj sali upravnika Bolnice Dr. Kleitsa. Intervenciju je izveo Dr. Ivanji Mor. Dr. Ivanji je po ugledu na Prof. Wechselmanna serum dao u leđa bolesnika sa takvom spretnošću da su bolesnici izjavili da za vreme intervencije nisu osetili ni najmanji bol. Predhodno je Dr. Ivanji hemijskim putem rastvorio žučkasti prašak i tako u tečnom stanju ubrizgao sredstvo u leđa bolesnika (verovatno intra lumbalno). Dr. Ivanji pred okupljenim lekarima je izrazio uverenje da će bolesnici posle primljene injekcije za četiri do pet dana potpuno izlečeni napuštati bolnicu. Vredno je ovom prilikom napomenuti da u celoj Ugarskoj od provincijskih bolnica, bolnica u Velikom Bečkereku je prva u kojoj se zaslugom Dr. Ivanji Mora primenio serum.«

U daljim člancima stiče se uvid u prepisku vođenu između prof. Ehrlicha i dr Ivanji Mora. Profesor na molbu dr Ivanjija šalje nove količine seruma i uputstvo o načinu doziranja leka. »Bolesnički materijal se naglo povećao sa pristiglim bolesnicima u Veliki Bečkerek iz svih krajeva naše zemlje, te gajimo nadu da će seruma biti za dogledno vreme dovoljno«, piše dr Ivanji.

Posle velikog ushićenja i nada u čudotvorni lek, čije se nuz pojave još nisu znale, nastalo je izvesno zatišje, jer se došlo do zaključka da Ehrlich-Hata serum (Salvarsan) nije sasvim bezopasan, niti se može njime svaki bolesnik potpuno izlečiti. Otežavajuća okolnost je bila i ta, što je lek bio skup, a lečenje se sprovodilo uglavnom privatno, te nije svakom bolesniku bio dostupan.

Literatura:

1. Lokalni list »Toronto« iz 1910.; — 2. Arhivska građa za monografiju Zrenjanina; — 3. Medicinska enciklopedija — Izdanje i naklada Leksikografskog zavoda FNRJ.

THE FIRST APPLICATION OF EHRlich-HATA-606 SERUM AT THE GENERAL HOSPITAL IN VELIKI BEČKEREK IN 1910

Eržebet NEDELJKOVIĆ, Dobrila BELIĆ, and Iljana RATKOV

Authors present the first application of the Salvarsan-606 in the Hospital of Zrenjanin. At the same time, it is the first Salvarzan application in one provincial hospital in Hungary. The preparation was called »Serum Ehrlich-Hata-606« in the scientific literature of that time. Dr Mor Ivanji, the first doctor who used that serum, was previously in Prof. Wechselmann in order to investigate that problem. Salvarzan was applied intramuscularly in the region of scapula. The success of syphilis treatment with this preparation was quite evident. The application of Salvarsan in Zrenjanin's hospital has been continued even after that experiment and the authors also quote correspondence of dr Ivanji with Ehrlich concerning that application.

PRIMENA TRANSFUZIJE KRVI U SANITETU NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

Jaša ROMANO

Nešto iz istorijata razvoja i primene transfuzije krvi. — Od prvih empirijskih začetaka primene transfuzije krvi u terapeutske svrhe, pa do njene primene zasnovane na naučnoj osnovi, protekla su tri veka. Začetnici ideje o primeni transfuzije krvi u terapeutske svrhe bili su britanski lekar dr Richard Lower (1665.) i francuski lekar dr Jeane Baptiste Denis (1667.). Obojica su koristili za transfuziju ovčiju krv, ali su rezultati bili, što je i razumljivo, negativni.

Prvi pokušaj direktne transfuzije krvi od čoveka na čoveka izvršio je 1818. godine britanski lekar James Blundell. Rezultat je bio negativan, jer u to vreme još nisu bili poznati osnovni faktori od kojih ovisi terapeutski efekat transfuzije, tj. krvne grupe.

Revoluciju u primeni transfuzije krvi u terapeutske svrhe izvršilo je otkriće nemačkog lekara dr Karla Landsteinerja. On je utvrdio postojanje O, A i B grupe u čovečijoj krvi. Od tada primena transfuzije ne predstavlja potencijalnu opasnost za primaoca, a naročito nakon otkrića i krvnih podgrupa 1940. (MNS, RH i dr.).

Primena transfuzije krvi u Jugoslaviji između dva svetska rata. — Prva transfuzija krvi izvršena je 1920. godine u Kraljevskom zemaljskom rodilištu u Zagrebu (izvršio prof. dr Franjo Durst) prilikom operacije karcinoma uterusa, a druga je izvršena 1923. na Ginekološkoj klinici Medicinskog fakulteta u Zagrebu kod porodilje sa rupturiranim intersticijalnim graviditetom. U oba slučaja nije izvršeno ispitivanje krvnih grupa primaoca i davaoca i završila su eksitusom.

Tež od 1926. g. transfuzije krvi vršene su na klinikama Medicinskog fakulteta u Zagrebu uz prethodno ispitivanje krvnih grupa. Davaoci krvi bili su zdravstveno osoblje klinike, kao i porodice pacijenata. Ginekološka klinika imala je od 1931. godine stalne davaoce krvi. Iste godine na sa-stanku Kirurške sekcije Zbora liječnika Hrvatske donet je zaključak da se pri većim zdravstvenim ustanovama organizuju grupe stalnih davalaca krvi uz novčanu naknadu, kao i da se osnuje fond za transfuziju krvi naj-siromašnijim pacijentima. Odlučeno je da dr Janko Komljenović, dr Milan Berger i dr Josip Paleček izrade nacrt organizacije službe stalnih davalaca krvi.

Godine 1932. organizovana je služba stalnih davalaca krvi na Kirurškoj klinici Medicinskog fakulteta i Bolnici milosrdnih sestara u Zagrebu.